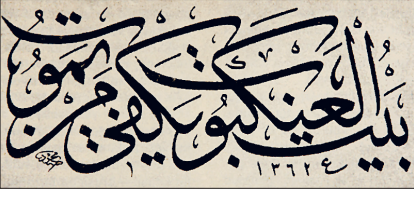

YAZIR, Mahmut Bedrettin

Mahmut Bedrettin Yazır'ın celif sülüs levhası (Uğur Derman hat koleksiyonu)

kısmı yazma bahsi ve çeşitlerine, dördüncü kısmı yazı âhengine, beşinci kısmı da yazının metafizik yönüyle incelenmesine ayrılmıştır. *Kalem Güzeli*'nin müsvedde halinde kalan ayrı bir defteri de eserin basımından sonra Yazır'ın hanımı ve çocukları tarafından ilk kısımları neşre hazırlayana teslim edilmiş olup dikkatle korunmaktadır. Mahmut Yazır, Ahmed Kutsi Efendi'nin *Hidâyetü'l-mürtâb fi fezâ'ili'l-aş-hâb* adlı eserini tercüme ettiyse de yayımlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki Sicil Hulasası dosyası; Mahmut Bedrettin Yazır, *Kalem Güzeli* (haz. Uğur Derman), Ankara 1972, bk. Kemal Edip Kürkçüoğlu – Uğur Derman, “Eser ve Müellifi Hakkında” başlıklı yazı, s. IX-XVI; İbnülemîn, *Son Hatırlar*, s. 200-203; İsmail L. Çakan, “Ahmed Kudsi Efendi”, *DİA*, II, 97.

M. UĞUR DERMAN

YAZIR, Muhammed Hamdi

(bk. ELMALILI MUHAMMED HAMDİ).

YÂZİCİ, İbrâhîm b. Nâsîf

(إبراهيم بن ناصيف البازجي)

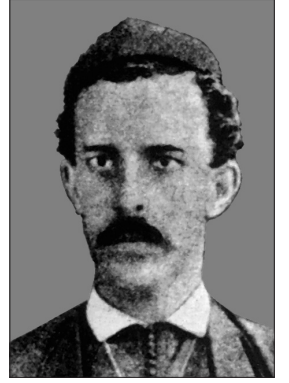
İbrâhîm b. Nâsîf b. Abdillâh b. Nâsîf
b. Canbulat el-Yâzîcî
(1847-1906)**Lübnanlı dilci,
şair, gazeteci ve eleştirilen.**

2 Mart 1847 tarihinde Beyrut'ta doğdu. Aslen Humuslu olup daha sonra Lübnan'a göç eden hıristiyan bir aileden gelmektedir. Dedelerinden biri Osmanlı bürokrasisinde kâtiplik yaptığı için aile “Yâzîcî” diye tanınmıştır. İlk eğitimini dönemin âlimlerinden olan babasından aldı. Şeyh Muhyiddin el-Yâfi'den Hanefî fihkî okudu. Özellikle Arap dili ve edebiyatı üzerine yoğunlaştı, bu dilin gramer ve edebiyatının önemli eserlerini ezberledi. İngilizce ve Fransızca'yı iyi derecede öğrendi; matematik, fi-

zik gibi ilimlerle de uğraştı. Bu alanlardaki çalışmalarıyla Avrupa'da şöhret kazandı, Paris ve el-Salvador'daki astronomi derneklerine üye seçildi (Filib dî Tarrâzî, II, 90). Yeni bir yıldız keşfettiğinden kâşif astrologlardan sayıldı. İsveç Kralı II. Oskar tarafından bilim ve sanat ödülüne lâyık görüldü. Yazı hayatına *el-Cinân* ve *en-Necâh* dergilerinde başladı. Daha sonra yaklaşık dokuz yıl Cizvit papazları için *Kitâb-ı Mukaddes*'in ve diğer bazı dinî metinlerin Arapça'ya tercümeleriyle ve diğer tercümelerin tashihiyle uğraştı. Bu amaçla İbrâ-nice ve Süryânice öğrendi. Başta el-Medresetü'l-bitrîkyye olmak üzere bölgedeki okullarda dil ve edebiyat dersleri verdi, pek çok edebiyatçının yetişmesine katkıda bulundu. Bu hizmetlerinden dolayı sultan Abdülhamid tarafından Osmanlı nişanı ile taltif edildi. 1873'te Cem'iyetü zehretü'l-âdâb ve 1875'te Gizli Beyrut Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı. 1884'te arkadaşları Beşşâre Zelzel ve Halîl Saâde ile birlikte bir yıl süreyle *et-Tabîb* dergisini çıkardı.

Oymacılıkta da yetenek sahibi olan İbrâhîm el-Yâzîcî, 1886'da Halîl Serkis'in dökümhanesinde Beyrut'taki matbaa için bugün Serkis harfleri diye bilinen ilk Arap harfleri kalıplarını hazırladı. Onun kalıba döktüğü harfler Suriye ve Mısır'ın yanı sıra Amerika'da Arapça kitapların basımında yaygın biçimde kullanıldı. Gazeteciliğin önemini kavrayan, ancak bu mesleği Lübnan'da rahatça yapamayacağını anlayan Yâzîcî 1894 yılında çıktığı Avrupa gezisinden sonra Mısır'a giderek burada 1897'de *el-Beyân*, 1898'de *ez-Ziyâ* dergisini çıkarmaya başladı. Birinci dergi uzun ömürlü olmadı; Arap dili ve edebiyatına dair makalelerini yayımladığı ikincisinin neşrini vefatına kadar sürdürdü. 28 Aralık 1906'da Mısır'da öldü ve Beyrut'taki aile kabristanına gömüldü.

İbrâhîm el-Yâzîcî eserleriyle yeni bir şey ortaya koymakla birlikte bilhassa Arap dilinin inceliklerine yoğunlaşmıştır. İsmâ Mîhâil Sâbâ, onun nesirde yenilikler yaptığına ve dönemindeki yazarlardan tamamen farklı bir üslûp kullandığına vurgu yapar (*eş-Şeyh İbrâhîm el-Yâzîcî*, s. 8-9). Corcî Zeydân da üslûbunu İbnü'l-Mukaffâ'nın üslûbuna benzetir, hatta ondan daha üstün tutar (*Terâcimü meşâhiri's-şarık*, II, 111). İbrâhîm el-Yâzîcî zamanının dil ve inşâ üstadı olarak şöhret kazanmış, kaleme aldığı ağır eleştirilerle dönemin yazarlarını daha titiz yazmaya zorlayarak gazete dilinin seviyesini yükseltmiş, yazılarında son derece belîğ ve fasih bir dil kullanmıştır. Bunda, daha gençlik yıllarında iken *el-Cinân*

İbrâhîm
b. Nâsîf
el-Yâzîcî

dergisinde Ahmed Fâris eş-Şidyâk'ın, babası Nâsîf el-Yâzîcî'ye yönelttiği eleştiriler ve babasının bu eleştirilere verdiği sert cevaplar sonucu ortaya çıkan tartışmaların etkili olduğu söylenebilir. “Ağlâtu'l-müvelledîn” adlı makalesinde dil ve gramer âlimlerinin yaptığı dil hatalarını en büyük kusur olarak görmüş, pek çok kişiyi de eleştirmiştir. Ayrıca yeni ilmî terimlerin Arapça karşılıklarının bulunması çalışmaları önemli katkılar sağlamıştır. Gençliğinde şiirle de uğraşmış, ancak daha sonra nesir üzerine yoğunlaşmıştır. Belîğ bir üslûpla nazmettiği az sayıdaki şiirini eski ve yeni üslûbun bir araya getirildiği, mecaz ve diğer edebî sanatların kullanıldığı, yer yer sosyal konuların işlendiği şiirler olarak tanımlamak mümkündür. Bazıları, “Tenebbühü istefîkühü eyyühe'l-Arab” (Uyanın ve kendinize gelin ey Araplar) diye başlayan meşhur şiirinden dolayı kendisini Osmanlı idaresine karşı çıkan, milliyetçi Arap şairlerinin öncüsü kabul eder. Gençliğinde yazdığı, çoğu vatan ve millet sevgisine dair hamâsî şiirlerden oluşan divanı *el-İkâd: Divânü İbrâhîm el-Yâzîcî* adıyla basılmıştır (Kahire 1907; Beyrut 1983). Ayrıca babasının başladığı *el-Arû'ü't-ıyyib fi şerhi Divânî Ebi't-ıyyib* adlı Mütenebbî divanının şerhini tamamlamıştır (I-II, Beyrut 1882; Beyrut, ts. [Dârü Sâdir]).

Eserleri: Arap Grameri ve Sözlük. 1. *Muhtaşaru Nâri'l-kırâ fi şerhi Cevfi'l-ferâ*. Babasının nahve dair eserinin özeti (Beyrut 1904). 2. *Muhtaşaru'l-Cümâne fi Şerhi'l-Hızâne*. Yine babasının sarfa dair eserinin özeti (Beyrut 1889, 1904). 3. *Meâlî'u's-sa'd li-muâli'i'l-Cevheri'l-ferd fi üşûli's-şarf ve'n-nahv*. Babasının kaleme aldığı eser şerhidir (Beyrut 1875, 1888). 4. *Nüc'atü'r-râ'id ve şir'atü'l-vârid fi'l-müterâdîf ve'l-mütevârid*. Üç cilt olup birinci ve ikinci ciltleri basılmıştır (3. bs., Beyrut 1985). 5. *el-Ferâ'idü'l-husân min kalâ'idü'l-lisân*. “Hâ” harfine kadar gelen bir okul sözlüğüdür (Lübnan Hurey-

sa'daki Cizvit manastırında bir nüshası bulunmaktadır). 6. *Tenbihâtü'l-Yâzicî 'alâ Muhi'tü'l-Bustânî* (nşr. Yûsuf Şelfûn – Cibrân en-Nehhâs, Kahire 1933). Müellif bu eserinde Butrus el-Bustânî'nin *Muhi'tü'l-Muhi'tü*'nde tesbit ettiği yanlışları tashih etmiş, eksikleri tamamlamıştır. Eserin "Bâbü'l-hemze" kısmı Selim Sem'ün – Cibrân en-Nehhâs tarafından ayrıca yayımlanmıştır (Beyrut 1970).

Diğer Eserleri. 1. *Tenbihât 'alâ luğati'l-cerâ'id*. Gazete ve dergilerde yapılan dil hatalarına dair bir eserdir (Kahire 1901; Beyrut 1984). 2. *Resâ'ilü'l-Yâzicî*. Dostlarına, zamanın önemli kişilerine, ilim ve edebiyat erbabına yazdığı mektupları içermektedir (nşr. Yûsuf Toma el-Bustânî, Kahire 1920). 3. *Şerhu'l-Makâmeti'l-Bedeviyye*. Babasının *Mecma'u'l-bahreyn*'inde yer alan bir makâmenin şerhidir (nşr. Cibrân en-Nehhâs, İskenderiye 1940). 4. *el-'Ulûm 'inde'l-'Arab* (Tunus 1988). 5. *Edebü'd-dâris fi'l-medâris*. el-Medresetü'l-bitrîkiyye'nin yıllık açılış töreninde verdiği konferansın metnidir (Beyrut 1890). 6. *Silsiletü'l-a'mâli'l-mechûle* (li'l-Yâzicî, *Unknown Works of Ibrahim el-Yâzicî*, der. ve nşr. Michel Jehâ, London 1992). 7. *Es'ile ilâ mecelleti'l-Beyân ve'z-Ziyâ'* ve *ecvibetü's-Şeyh İbrâhîm el-Yâzicî 'aleyhâ 1897-1906*. İki dergi okurunun dil ve edebiyata dair sorularına verdiği cevaplardır. Esere bu cevaplarla ilgili olarak *el-Meşriq* dergisinde kaleme alınan eleştiriler de eklenmiştir (nşr. Yûsuf Kuzmâ Hürî, Beyrut 1993). 8. *Ebhâs luğaviyye. el-Beyân, ez-Ziyâ', en-Necâh, et-Tabîb* dergilerinde yayımlanan dil, dil bilimi ve edebiyat eleştirileriyle ilmi araştırmalara dair makalelerinin bir kısmını kapsar (nşr. Yûsuf Kuzmâ Hürî, Beyrut 1993).

Bunların dışında Yâzicî'nin *el-Muktefat* gibi dergilerde yayımlanan dil, dil bilimi, dil eleştirileri, edebiyata dair makale ve araştırma yazıları arasında "el-Emâli'l-luğaviyye, el-Luğa ve'l-'aşr, et-Ta'rib, Aglâtü'l-'Arabi'l-kuDEMâ", Aglâtü'l-müvelledîn, Nakdû lisâni'l-'Arab, el-Luğatü'l-fuşhâ, el-Luğatü'l-'âmmiyye, Aşlû'l-luğati's-sâmiyye, el-Mecâz, en-Nebr, eş-Şî'r" sayılabilir. Yâzicî birçok Arapça eseri dil ve üslup açısından tashih, tenkih ve tehzib etmiştir. Bunların içinde Cizvit papazlarının Arapça'ya tercüme ettiği *Kitâb-ı Mukaddes*'i, Cemil Nahle el-Müdevver'in *Târîhu Bâbil ve Âsûr'u*, Şâhin Atiyye'nin *'Ukûdü'd-dürer fi şerhi şevâhidi'l-Muhtasar*'ı, Şâkir el-Betlûnî'nin *Delîlü'l-hâ'im*'i ile *Nefhu'l-ezhâr*'ı, iki Cizvit papazının derlediği beş ciltlik *Nuhabü'l-mûlah*'ı anıla-

bilir. Yâzicî ayrıca Ebü'l-Alâ el-Maarrî'nin *Risâletü'l-ğurân*'ını yayımlamıştır (Kahire 1903).

İbrâhîm el-Yâzicî'nin hayatı, eserleri ve görüşlerine dair birçok eser kaleme alınmış olup bazıları şunlardır: Mîhâil Abdüseyid, *Sülvânü's-şecî fi'r-red 'alâ İbrâhîm el-Yâzicî* (İstanbul 1289/1872); Antunus Şiblî, *eş-Şidyâk ve el-Yâzicî; Münağaşa 'ilmiyye edebiyye senete 1871 beyne's-şeyhain Fâris eş-Şidyâk ve İbrâhîm el-Yâzicî* (Lübnan 1950); Fuâd Efram el-Bustânî, *eş-Şeyh İbrâhîm el-Yâzicî, el-Fuşlû'l-'ilmiyye: Ders ve muntehabat* (Beyrut 1952); Mîhâil Savâyâ, *İbrâhîm el-Yâzicî: Hayâtühü-âşâruhü* (Beyrut 1960); el-Eb Kümeyyil Huşeyme el-Yesûî, *Resâ'il mütebâdele beyne's-şeyh İbrâhîm el-Yâzicî ve Kuştaki el-Hımşî* (Beyrut 1988); Michel Jehâ, *İbrâhîm el-Yâzicî* (Beyrut 1992).

BİBLİYOGRAFYA :

C. Zeydân, *Terâcimü meşâhiri's-şark fi'l-kami't-tâsi' 'aşer*, Kahire 1902, II, 106-120; Filib dî Tarrâzî, *Târîhu's-sihâfeti'l-'Arabiyye*, Beyrut 1913, II, 88-98; Edhem el-Cündî, *A'lâmü'l-edeb ve'l-fen*, Dimaşk 1954, I, 45-46; İsa Mîhâil Sâbâ, *eş-Şeyh İbrâhîm el-Yâzicî: 1847-1906*, Kahire 1955, s. 8-9, 21, ayrıca bk. tür.yer.; P. P. Soueid, *Ibrahim el-Yazigi, l'homme et son oeuvre*, Beyrouth 1969; Hikmet Kişî, *el-Mu'cemü'l-'Arabi fi Lübnan*, Beyrut 1982, s. 151, 157-167; Yûsuf Es'ad ed-Dâgîr, *Meşâdirü'd-dirâsâti'l-edebiyye*, Beyrut 1983, II, 730-731; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 76-77; Reşid Yûsuf Atâullah, *Târîhu'l-âdâbi'l-'Arabiyye* (nşr. Ali Necîb Atavî), Beyrut 1985, II, 318-323; İsa İskender el-Ma'lûf, *A'lâmü'n-nehdati'l-hadîşe: el-Halkatü's-sâniyye*, Beyrut 1991, s. 261-280; Yılmaz Özdemir, *19. Yüzyıl'da Lübnan'da Arap Dili Grameri Çalışmaları* (doktora tezi, 2005), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 144-150; M. Kürd Ali, "İbrâhîm el-Yâzicî", *Arabic*, XXVIII, Dimaşk 1953, s. 3-17; A. J. Gully, "al-Yâzicî", *EL* (İng.), XI, 318.

ŞÜKRAN FAZLIOĞLU

YÂZİCİ, Nâsif b. Abdullah

(ناصيف بن عبد الله اليازجي)

Nâsif b. Abdillâh b. Nâsif
b. Canbulat b. Sa'd el-Yâzicî
(1800-1871)

Lübnanlı şair, dilci ve edip.

25 Mart 1800 tarihinde Beyrut'un sahil köylerinden Keferşeymâ'da doğdu. Katolik Rum asıllı büyük dedesi Sa'd 1690'da Humus'tan göç edip Lübnan'a yerleşmişti. Dedelerinden biri kâtip olarak Osmanlı idarî işlerinde çalıştığı için aile "Yâzicî" lakabını almış ve bu lakapla tanınmıştır. Babası Abdullah, dönemin İbn Sînâ ekolüne bağlı ünlü doktorlarındandı; ancak daha ziyade şiire ve edebiyata katkılarıyla tanı-

nyordu. Nâsif ilk öğrenimini babasından gördü, daha sonra Beytüşşebaplı bir papazdan eğitim aldı. Manastırlardaki ilâhiyata dair kitapların yanında sarf, nahiv, beyan, lugat kitaplarını ve çeşitli divanları okudu; güçlü hafızasıyla bir kısmını ezberledi, bir kısmını da istinsah etti (Filib dî Tarrâzî, I, 84). Ayrıca edebî yeteneğini geliştirmek amacıyla Mütenebbî'nin divanını ezberledi. On yaşında iken halk şiirleri (zecal) tarzında yazmaya başladı, ardından fasih şiire yöneldi. 1816-1818 yıllarında köylerinin yakınında bulunan manastırda Rum Katolik Patriği V. Agnatyus'a kâtiplik yaptı; patrik görevinden ayrıldıktan sonra da köyünde kalıp şiir ve edebiyatla uğraşmaya devam etti. Şöhreti Lübnan hâkimi diye bilinen Emîr Beşîr eş-Şihâbî'ye ulaşınca emîr onu 1828'de Beytüddîn'deki sarayına aldırdı ve 1840 yılında emîr sürgüne gönderilinceye kadar sarayda kaldı. Bu süre içinde devlet adamları ve âlimlerle tanışma fırsatı buldu. Emîr için methiye ve mersiyeler yazdı. Ardından Beyrut'a geçerek Amerikan misyonerleriyle ilişki kurdu. 1848'de Amerikalı iki şarkiyatçı Ely Smith ve Thomsen'e Şam'da el-Cem'iyyetü's-Sûriyye'nin kurulması fikrini verdi, kendisi de cemiyetin üyeleri arasında yer aldı. Bu arada Butrus el-Bustânî'nin 1863'te açtığı el-Medresetü'l-vataniyye'de, Mârûnîler'in kurduğu el-Medresetü'l-bitrîkiyye'de ve bugün Amerikan Üniversitesi olan Suriye Evangelik Okulu'nda (el-Külliyetü's-Sûriyyetü'l-İncîliyye) Arap dili ve edebiyatı dersleri verdi. Bu okullarda Arap kültür hayatına yön verecek pek çok öğrenci yetiştirdi. Amerikalı misyonerlerin isteğiyle Cermânûs Ferhât'in sarf ve nahve dair *Bahşû'l-me'tâlib* adlı eserini misyoner okullarında okutulmak üzere gözden geçirip düzeltmeler yaptı. Sarf, nahiv, mantık, beyan ve aruza dair kitaplar kaleme aldı. Ely Smith'in başkanlığında bir kurulun yaptığı İncil'in Arapça'ya tercümesi işinde musahhîh olarak çalıştı. Arap

Nâsif
b. Abdullâh
el-Yâzicî